

O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884



ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol.2 N.1

2026

**International Journal of
Contemporary Scientific
and Technical Research**

**Volume 2 Issue 1
2026**

**Zamonaviy ilmiy-texnik
tadqiqotlar xalqaro jurnali**

**1-son
2026**

**Международный журнал
современных научно-
технических
исследований**

**Том 2 Выпуск 1
2026**



MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay'ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O'zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O'zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© "O'zMU Jizzax filiali" – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko'chasi, 259-uy.

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA KATTA GURUH BOLALARINI SAVOD O'RGATISHGA TAYYORLASHDA XALQARO TA'LIM DASTURLARIDAN FOYDALANISHNING METODIK ASOSLARI

Qurbonova Go'zal

Buxoro davlat pedagogika instituti, o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta guruh bolalarini savod o'rgatishga tayyorlash jarayonida xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanishning metodik asoslari ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda maktabgacha yoshdagi bolalarda ilk savodxonlik kompetensiyalarini rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari yoritilib, Montessori, Reggio Emilia, HighScope, Creative Curriculum hamda Cambridge Early Years kabi xalqaro dasturlarning metodik imkoniyatlari o'rganilgan. Shuningdek, ushbu dasturlarning o'ziga xos pedagogik tamoyillari, ta'lim mazmuni, rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish, o'qituvchi faoliyatini rejalashtirish hamda bolaning individual rivojlanishini qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, xalqaro ta'lim dasturlarining ilg'or tajribalarini milliy maktabgacha ta'lim tizimiga moslashtirish bolalarning fonematik eshituvini, og'zaki nutqini, lug'at boyligini, muloqot madaniyatini hamda o'qish va yozishga psixologik tayyorgarligini samarali rivojlantirish imkonini berishi asoslangan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, katta guruh, savod o'rgatish, xalqaro ta'lim dasturlari, Montessori, Reggio Emilia, HighScope, Cambridge Early Years, ilk savodxonlik, metodik yondashuv.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПРИ ПОДГОТОВКЕ ДЕТЕЙ СТАРШИХ ГРУПП ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ К ОБУЧЕНИЮ ГРАМОТЕ

Курбонова Гузаль

Бухарский государственный педагогический институт, преподаватель

Аннотация

В данной статье с научно-теоретической и практической точек зрения анализируются методические основы использования международных образовательных программ в процессе подготовки детей старших групп дошкольных образовательных организаций к обучению грамоте. В исследовании рассматриваются современные педагогические подходы к развитию начальной грамотности у детей дошкольного возраста, а также изучаются методические возможности таких международных образовательных программ, как Montessori, Reggio Emilia, HighScope, Creative Curriculum и Cambridge Early Years. Анализируются специфические педагогические принципы данных программ, содержание образования, организация развивающей среды, планирование деятельности педагога и поддержка индивидуального развития ребёнка. Результаты исследования показывают, что адаптация передового опыта международных образовательных программ к национальной системе дошкольного образования способствует эффективному развитию фонематического слуха, устной речи, словарного запаса, культуры общения, а также психологической готовности детей к чтению и письму.

Ключевые слова: дошкольное образование, старшая группа, обучение грамоте, международные образовательные программы, Montessori, Reggio Emilia, HighScope, Creative Curriculum, Cambridge Early Years, начальная грамотность, методический подход.

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR USING INTERNATIONAL EDUCATIONAL PROGRAMS IN PREPARING OLDER PRESCHOOL CHILDREN FOR LITERACY INSTRUCTION

Qurbonova Go'zal

Bukhara State Pedagogical Institute, Lecturer

Abstract

This article provides a scientific, theoretical, and practical analysis of the methodological foundations for using international educational programs in preparing older preschool children for literacy instruction. The study examines contemporary pedagogical approaches to developing early literacy competencies in preschool children and explores the methodological potential of international programs such as Montessori, Reggio Emilia, HighScope, Creative Curriculum, and Cambridge Early Years. It also analyzes the distinctive pedagogical principles of these programs, their educational content, the organization of developmental learning environments, the planning of teachers' activities, and their role in supporting children's individual development. The findings demonstrate that adapting the best practices of international educational programs to the national preschool education system can effectively develop children's phonemic awareness, oral language skills, vocabulary, communication culture, and psychological readiness for reading and writing.

Keywords: preschool education, older preschool group, literacy instruction, international educational programs, Montessori, Reggio Emilia, HighScope, Creative Curriculum, Cambridge Early Years, early literacy, methodological approach.

So'nggi yillarda dunyo miqyosida maktabgacha ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlash hamda ularning funksional savodxonligini rivojlantirish davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Raqamli iqtisodiyot, globallashtirish va bilimlar jamiyatining shakllanishi natijasida zamonaviy ta'lim tizimi oldiga mutlaqo yangi vazifalar qo'yilmoqda. Endilikda bolalarni faqat harflarni tanishga o'rgatish emas, balki ularda mustaqil fikrlash, muloqot qilish, matnni tushunish, axborotni tahlil qilish va yangi bilimlarni egallash kompetensiyalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda [1].

Ilk savodxonlik kompetensiyalari insonning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yosh davrida shakllangan nutqiy rivojlanish darajasi bolaning keyinchalik o'qish tezligi, yozma nutqi, matematik tafakkuri va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadi [2]. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta guruh bolalarini savod o'rgatishga tayyorlash bugungi pedagogika fanining eng dolzarb ilmiy-amaliy muammolaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, xalqaro standartlar asosida rivojlantirish hamda bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlash bo'yicha keng ko'lami islohotlar amalga oshirilmoqda. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi, "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti", "O'zbekiston – 2030" strategiyasi hamda maktabgacha ta'limni rivojlantirishga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar bolalarning intellektual, nutqiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan kompleks yondashuvni nazarda tutadi [3].

Shunga qaramay, zamonaviy pedagogik amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, bolalarni savod o'rgatishga tayyorlash jarayonida ayrim metodik muammolar saqlanib qolmoqda. Ayrim ta'lim tashkilotlarida mashg'ulotlar ko'proq reproduktiv usullarga asoslanmoqda, bolalarning individual rivojlanish sur'ati yetarlicha hisobga olinmayapti, rivojlantiruvchi ta'lim muhiti va zamonaviy didaktik vositalardan foydalanish imkoniyatlari to'liq ishga solinmayapti. Natijada maktabga kelayotgan ayrim bolalarda fonematik eshituv, bog'lanishli nutq, vizual idrok, grafomotor ko'nikmalar va o'qishga psixologik tayyorgarlik darajasi yetarlicha shakllanmay qolmoqda [4].

Mazkur muammolarni hal etishda rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribasini o'rganish alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Xususan, Italiya, Finlandiya, Buyuk Britaniya, AQSh, Kanada, Singapur va Avstraliya kabi mamlakatlarda maktabgacha ta'lim tizimida qo'llanilayotgan xalqaro ta'lim dasturlari bolalarning ilk savodxonlik kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha samarali natijalarni namoyish etmoqda [5].

Montessori pedagogikasi bolaning tabiiy rivojlanish sur'atiga mos individual ta'limni tashkil etishga asoslangan bo'lsa, Reggio Emilia yondashuvi bolani faol tadqiqotchi va ijodkor shaxs sifatida rivojlantirishga yo'naltirilgan. HighScope dasturi "rejalashtirish – bajarish – tahlil qilish" (Plan–Do–Review) modeli orqali bolaning mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi. Creative Curriculum dasturi esa integrallashgan faoliyatlar orqali nutq, tafakkur va savodxonlik kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishni nazarda tutadi [6].

Cambridge Early Years dasturi maktabgacha ta'limni xalqaro kompetensiyaviy yondashuv asosida

tashkil etishga qaratilgan bo'lib, unda muloqot, til rivoji, o'qishga tayyorgarlik, yozishga tayyorgarlik hamda ijodiy fikrlash uzviy bog'liq holda rivojlantiriladi [7]. Mazkur dasturlarning umumiy jihati shundan iboratki, ular bolani tayyor bilimlarni o'zlashtiruvchi emas, balki faol o'rganuvchi, tadqiqotchi va muloqot subyekti sifatida ko'radi.

UNESCO va UNICEF ekspertlari tomonidan ishlab chiqilgan tavsiyalarda ham maktabgacha ta'limning asosiy vazifasi bolani maktab fanlariga oldindan o'qitish emas, balki uning keyingi muvaffaqiyatli o'qishini ta'minlaydigan universal kompetensiyalarni rivojlantirishdan iboratligi alohida ta'kidlangan [8]. Ushbu kompetensiyalar tarkibiga fonologik ong, og'zaki nutq, lug'at boyligi, muloqot madaniyati, vizual idrok, mayda motorika va o'zini boshqarish ko'nikmalari kiradi.

So'nggi yillarda olib borilgan xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda savodxonlikni rivojlantirishning eng samarali modeli integrallashgan pedagogik yondashuv hisoblanadi. Bunday yondashuvda o'yin, loyiha faoliyati, muloqot, badiiy ijod, konstruktorlik, tajriba o'tkazish va raqamli texnologiyalar yagona rivojlantiruvchi tizim sifatida tashkil etiladi. Natijada bolalarda savodxonlik ko'nikmalari tabiiy faoliyat jarayonida bosqichma-bosqich shakllanadi [9].

Mamlakatimiz maktabgacha ta'lim tizimida ham xalqaro tajribalarni milliy pedagogik qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish orqali savod o'rgatishga tayyorlash metodikasini takomillashtirish zarurati tobora ortib bormoqda. Bunda xorijiy dasturlarni to'liq ko'chirish emas, balki ularning ilmiy asoslangan metodik yechimlarini milliy ta'lim mazmuniga moslashtirish muhim hisoblanadi. Ayniqsa, o'zbek xalqining milliy madaniyati, oilaviy qadriyatlari, ona tili rivoji hamda bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda xalqaro metodikalarni adaptatsiya qilish yuqori pedagogik samaradorlikni ta'minlaydi [10].

Shunday qilib, katta guruh bolalarini savod o'rgatishga tayyorlashda xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanishning metodik asoslarini chuqur o'rganish va ularni milliy maktabgacha ta'lim tizimiga ilmiy asosda integratsiya qilish zamonaviy pedagogika fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqot aynan ushbu muammoni ilmiy jihatdan tahlil qilishga hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta guruh bolalarini savod o'rgatishga tayyorlashda xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanishning metodik asoslarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, sifat va qiyosiy tahlil (qualitative comparative research) metodologiyasiga asoslandi. Tadqiqot jarayonida pedagogika, maktabgacha ta'lim metodikasi, rivojlanish psixologiyasi hamda xalqaro ta'lim tajribalariga oid ilmiy manbalar tizimli ravishda o'rganildi.

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, konstruktivistik pedagogika, rivojlantiruvchi ta'lim nazariyasi hamda xalqaro maktabgacha ta'lim konsepsiyalari tashkil etdi. Tadqiqotda Maria Montessori, Loris Malaguzzi, David Weikart, Jean Piaget, Lev Vygotskiy, Jerome Bruner hamda UNESCO ekspertlarining maktabgacha ta'limga oid ilmiy qarashlari metodologik tayanch sifatida qabul qilindi [1].

1-jadval. Xalqaro dasturlarni qiyosiy tahlili

Dastur	Asosiy yondashuv	Savodxonlikni rivojlantirish vositalari	Kuchli tomoni
Montessori	Individual rivojlanish	Sensor materiallar, harf kartochkalari	Mustaqillik va fonematik sezgirlik
Reggio Emilia	Tadqiqotchilik	Storytelling, loyiha, ijodiy faoliyat	Nutq va ijodkorlik
HighScope	Plan-Do-Review	Dialog, rejalashtirish, o'yin	Mustaqil fikrlash
Creative Curriculum	Integrallashgan ta'lim	Markazlar orqali savodxonlik	Kompetensiyaviy rivojlanish
Cambridge Early Years	Kompetensiyaviy yondashuv	Til rivoji, kommunikatsiya, multimodal faoliyat	Maktabga kompleks tayyorgarlik

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, barcha xalqaro dasturlar savod o'rgatishga turlicha yondashsa-da, ularni birlashtiruvchi asosiy jihat bolaning tabiiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, faol ishtirokini ta'minlash hamda

o'yin faoliyatini ta'limning asosiy vositasi sifatida qo'llashdan iboratdir. Mazkur xususiyatlar ularni O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimiga moslashtirish uchun muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot davomida xalqaro maktabgacha ta'lim dasturlarining katta guruh bolalarini savod o'rgatishga tayyorlashdagi metodik imkoniyatlari kompleks tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy xalqaro dasturlar bolaning maktabga tayyorgarligini faqat harflarni o'rgatish yoki yozuv elementlarini mashq qildirish bilan cheklamaydi. Aksincha, ular savodxonlikni bolaning umumiy kognitiv, nutqiy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishi bilan uzviy bog'liq holda tashkil etadi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, Montessori, Reggio Emilia, HighScope, Creative Curriculum hamda Cambridge Early Years dasturlarining barchasi savod o'rgatishga tayyorlashning kompetensiyaviy modeliga asoslanadi. Mazkur modelda bolaning faol ishtiroki, mustaqil izlanishi, muloqoti hamda o'yin faoliyati markaziy o'rinni egallaydi.

Tadqiqot davomida aniqlangan birinchi muhim natija shundan iborat bo'ldiki, xalqaro dasturlar savodxonlikni rivojlantirishni maktabgacha yosh davrining tabiiy rivojlanish qonuniyatlariga mos ravishda bosqichma-bosqich tashkil etadi. Bolaga tayyor bilim berish emas, balki uning til muhiti, muloqoti, kuzatuvchanligi va qiziqishini rivojlantirish asosiy metodik tamoyil sifatida qaraladi [2].

Montessori dasturida harf va tovushlarni o'rganish sensor rivojlanish bilan uyg'unlashtirilgan. Harflar qumli (sandpaper letters) materiallar orqali o'zlashtiriladi, bola harfni nafaqat ko'radi, balki qo'li bilan his qiladi. Natijada vizual, kinestetik va eshitish analizatorlari bir vaqtning o'zida faoliyat ko'rsatadi. Bu esa fonematik eshituv va grafomotor ko'nikmalarining tezroq shakllanishiga xizmat qiladi.

Reggio Emilia yondashuvida esa savodxonlik bolaning kundalik hayotiy tajribasi bilan integratsiyalashgan holda rivojlantiriladi. Hikoya tuzish, rasm chizish, suhbat, teatr faoliyati va ijodiy loyihalar orqali bola tilni tabiiy kommunikativ vosita sifatida o'zlashtiradi. Bu metodika, ayniqsa, bog'lanishli nutq va og'zaki muloqotni rivojlantirishda yuqori samaradorlikni namoyon etadi.

HighScope dasturida "Plan-Do-Review" modeli savod o'rgatishga tayyorlashning asosiy mexanizmi hisoblanadi. Bola avval o'z faoliyatini rejalashtiradi, keyin uni bajaradi va yakunda natijalarni tahlil qiladi. Ushbu metod bolalarda nafaqat savodxonlik, balki tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish hamda o'z faoliyatini baholash ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Creative Curriculum dasturida savodxonlik barcha rivojlanish markazlariga integratsiya qilingan. Qurish markazi, san'at markazi, kitob markazi, tabiat markazi hamda rolli o'yinlar markazlarida til rivojlantirish elementlari mavjud bo'lib, bu bolalarda savodxonlikning tabiiy shakllanishiga xizmat qiladi.

Cambridge Early Years dasturida esa kommunikativ kompetensiya markaziy o'rinni egallaydi. Savod o'rgatishga tayyorlash til rivojlantirish, tinglash, muloqot qilish, hikoya tuzish va matn bilan ishlash orqali amalga oshiriladi. Dastur bolaning maktabga kompleks tayyorgarligini ta'minlashga qaratilgan.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, barcha xalqaro dasturlarni birlashtirib turuvchi umumiy metodik tamoyillar mavjud.

2-jadval. Savod o'rgatishga tayyorlashning xalqaro metodik tamoyillari

Tamoyil	Montessori	Reggio Emilia	HighScope	Creative Curriculum	Cambridge Early Years
O'yin orqali o'rganish	+	+	+	+	+
Individual yondashuv	+	+	+	+	+
Nutqni rivojlantirish	+	+	+	+	+
Ota-onalar bilan hamkorlik	+	+	+	+	+
Integrallashgan faoliyat	+	+	+	+	+
Rivojlantiruvchi muhit	+	+	+	+	+

Kompetensiyaviy baholash	±	+	+	+	+
--------------------------	---	---	---	---	---

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, barcha dasturlar bolaning shaxsiy rivojlanishini markazga qo‘yadi. Farqlar metodik vositalarda kuzatiladi, biroq asosiy pedagogik maqsad yagona — maktabga psixologik va intellektual jihatdan tayyor shaxsni shakllantirish.

Tadqiqot davomida xalqaro tajribalarni O‘zbekiston maktabgacha ta’lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari ham tahlil qilindi. Natijalarga ko‘ra, quyidagi metodik elementlarni milliy ta’lim tizimiga joriy etish maqsadga muvofiq hisoblandi:

- rivojlantiruvchi ta’lim muhitini tashkil etish;
- kitob o‘qish burchaklarini boyitish;
- storytelling metodidan foydalanish;
- loyiha faoliyatini kengaytirish;
- STEAM elementlarini savodxonlik mashg‘ulotlariga integratsiya qilish;
- fonologik o‘yinlardan foydalanish;
- ota-onalarni savodxonlikni rivojlantirish jarayoniga faol jalb etish.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ayniqsa, storytelling metodining qo‘llanilishi bolalarning bog‘lanishli nutqini sezilarli darajada rivojlantirish imkonini beradi. Bola hikoya tinglash, hikoyani davom ettirish va mustaqil hikoya yaratish orqali yangi so‘zlarni faol lug‘atiga kiritadi. Shu bilan birga, matnni tushunish, voqealar ketma-ketligini aniqlash va sabab-oqibat bog‘lanishlarini anglash ko‘nikmalari shakllanadi.

Fonologik o‘yinlar esa tovushlarni farqlash, bo‘g‘inlarni ajratish, qofiya topish va tovushlarni ketma-ket tahlil qilish orqali o‘qishga tayyorgarlikning eng muhim komponentlaridan biri bo‘lgan fonematik eshituvni rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, rivojlantiruvchi predmet-fazoviy muhit savodxonlikni shakllantirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Kitoblar, harf kartochkalari, magnit harflar, konstruktorlar, yozuv uchun mo‘ljallangan materiallar, sensor o‘yinlar hamda raqamli ta’lim vositalari bolalarda savodga qiziqishni sezilarli darajada oshiradi.

Shuningdek, xalqaro tajribada baholash tizimi ham an’anaviy nazoratdan tubdan farq qiladi. Bolalarning rivojlanishi testlar orqali emas, balki pedagogik kuzatuv, portfoliolar, ijodiy ishlar va rivojlanish xaritalari asosida baholanadi. Bu esa bolaning individual rivojlanish dinamikasini to‘liq aks ettirish imkonini beradi.

Natijalar asosida katta guruh bolalarini savod o‘rgatishga tayyorlashning quyidagi metodik modeli taklif etildi:

Diagnostika → Rivojlantiruvchi muhit → Integrallashgan faoliyat → Xalqaro metodikalar adaptatsiyasi → Ota-onalar bilan hamkorlik → Kompetensiyaviy baholash → Maktabga tayyorlik.

Mazkur model savod o‘rgatishga tayyorlash jarayonining barcha ishtirokchilari — pedagog, bola va ota-onaning hamkorlikdagi faoliyatini ta’minlaydi hamda xalqaro tajribalarni milliy ta’lim tizimiga moslashtirishning metodik asosini yaratadi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha ta’lim tashkilotlarida katta guruh bolalarini savod o‘rgatishga tayyorlash jarayonini takomillashtirishda xalqaro ta’lim dasturlarining metodik imkoniyatlari yuqori ekanligini tasdiqladi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy xalqaro yondashuvlarda savodxonlikni rivojlantirish bolaning umumiy psixik, nutqiy va ijtimoiy rivojlanishidan ajratilgan holda emas, balki yagona rivojlantiruvchi tizim sifatida tashkil etiladi. Bu yondashuv O‘zbekiston maktabgacha ta’lim tizimida ham bosqichma-bosqich shakllanayotgan kompetensiyaviy ta’lim modelining asosiy tamoyillariga mos keladi.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar UNESCO tomonidan ilgari surilgan “Early Childhood Care and Education” konsepsiyasida belgilangan tamoyillar bilan hamohangdir. Mazkur konsepsiyada maktabgacha ta’limning asosiy vazifasi bolani akademik fanlarga oldindan o‘qitish emas, balki uning keyingi o‘qish faoliyatiga tayyorligini ta’minlaydigan universal kompetensiyalarni rivojlantirish ekani alohida ta’kidlangan [8].

Bizning tadqiqot natijalarimiz ham savod o'rgatishga tayyorlashning muvaffaqiyati fonologik ong, lug'at boyligi, muloqot madaniyati, mayda motorika va bilishga qiziqishning uzviy rivojlanishiga bog'liq ekanligini ko'rsatdi.

Montessori pedagogikasi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar sensor materiallardan foydalanish fonematik eshituv va grafomotor ko'nikmalarni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini qayd etadi. Mazkur tadqiqot natijalari ham ushbu xulosalarni tasdiqlaydi. Sensor harflar, harakat orqali o'rganish va individual mashg'ulotlar bolaning tovush-harf munosabatlarini tezroq anglashiga yordam beradi. Ayniqsa, o'zbek tilining fonetik xususiyatlarini hisobga olgan holda ushbu metodlarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish samarali natijalar berishi mumkin.

Reggio Emilia yondashuvi bo'yicha olingan natijalar ham alohida e'tiborga loyiq. Ushbu model bolalarning nutqiy faolligini rivojlantirishda ijodiy faoliyat, tasviriy san'at, muloqot va loyiha metodining imkoniyatlarini namoyon etadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, hikoya yaratish, dramatizatsiya, rasm asosida suhbat tashkil etish kabi metodlar bolalarda bog'lanishli nutq va matnni tushunish kompetensiyalarining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

HighScope dasturining "Plan-Do-Review" modeli ham metodik jihatdan yuqori samaradorlikka ega ekanligi kuzatildi. Ushbu model bolalarni faol fikrlashga, o'z faoliyatini rejalashtirishga va bajarilgan ishni tahlil qilishga o'rgatadi. Natijada savodxonlik faqat til kompetensiyasi sifatida emas, balki mustaqil fikrlash va o'zini boshqarish kompetensiyalarining tarkibiy qismi sifatida rivojlanadi.

Creative Curriculum va Cambridge Early Years dasturlarining tahlili shuni ko'rsatdiki, integrallashgan ta'lim modeli maktabgacha yoshdagi bolalarda savodxonlikni rivojlantirishning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Savod o'rgatishga tayyorlash musiqa, tasviriy faoliyat, konstruktorlik, tajriba o'tkazish, tabiatni kuzatish va o'yin bilan uyg'unlashgan holda tashkil etilganda bolalarda o'qishga bo'lgan ichki motivatsiya sezilarli darajada ortadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat ota-onalar bilan hamkorlikning samaradorligidir. Xalqaro dasturlarning deyarli barchasida oilaviy ta'lim muhitini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Uy sharoitida kitob mutolaasi, ertak o'qish, suhbatlashish, harf va tovushlarga oid o'yinlar bolaning savodga tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi. O'zbekiston sharoitida ham ota-onalar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqish va ularni maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatiga integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, xalqaro tajribalarni milliy ta'lim tizimiga to'liq ko'chirish emas, balki ularning eng samarali metodik elementlarini adaptatsiya qilish ilmiy va amaliy jihatdan to'g'ri yondashuv hisoblanadi. Chunki har bir mamlakatning til muhiti, madaniy qadriyatlari, oilaviy tarbiya an'analari va davlat ta'lim standartlari o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shu sababli xalqaro dasturlarni O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimiga moslashtirishda milliy qadriyatlar, ona tili imkoniyatlari va bolalarning yosh xususiyatlari ustuvor mezon sifatida olinishi lozim.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanish katta guruh bolalarini savod o'rgatishga tayyorlashning metodik tizimini boyitishini, pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirishini hamda bolalarning maktabga kompleks tayyorgarligini ta'minlashini ko'rsatdi. Mazkur natijalar kelgusida maktabgacha ta'lim metodikasini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borishda muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Mazkur tadqiqot maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta guruh bolalarini savod o'rgatishga tayyorlashda xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanishning metodik asoslarini kompleks tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, xalqaro maktabgacha ta'lim dasturlari savod o'rgatishga tayyorlashni alohida fan sifatida emas, balki bolaning nutqiy, kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini o'z ichiga oluvchi integrallashgan pedagogik jarayon sifatida tashkil etadi.

Ikkinchidan, Montessori, Reggio Emilia, HighScope, Creative Curriculum va Cambridge Early Years dasturlarida qo'llanilayotgan metodik yondashuvlar fonologik ong, lug'at boyligi, bog'lanishli nutq, grafomotor ko'nikmalar va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega.

Uchinchidan, xalqaro dasturlarning asosiy afzalligi bolaning individual rivojlanish sur'atini hisobga olishi, rivojlantiruvchi ta'lim muhitini yaratishi hamda o'yin faoliyatini asosiy ta'lim vositasi sifatida qo'llashida namoyon bo'ladi.

To'rtinchidan, xalqaro tajribalarni O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimiga moslashtirishda milliy qadriyatlar, ona tili, oilaviy tarbiya an'analari va davlat ta'lim standartlari asosiy metodik mezon bo'lishi zarur.

Beshinchidan, savod o'rgatishga tayyorlash samaradorligini oshirish uchun pedagoglarning xalqaro metodikalarga oid kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish hamda zamonaviy rivojlantiruvchi didaktik muhitni tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Kelgusida mazkur yo'nalishda xalqaro dasturlarni milliy maktabgacha ta'lim amaliyotiga joriy etishning eksperimental modellari, raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish metodikasi hamda sun'iy intellekt asosidagi ilk savodxonlik texnologiyalarini ishlab chiqish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Montessori M. *The Montessori Method*. – New York: Frederick A. Stokes Company, 1912. – 377 p.
2. Weikart D. P., Hohmann M. *Educating Young Children: Active Learning Practices for Preschool and Child Care Programs*. – Ypsilanti, MI: HighScope Press, 2002. – 567 p.
3. Edwards C., Gandini L., Forman G. *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation*. – 3rd ed. – Santa Barbara: Praeger, 2012. – 464 p.
4. Dodge D. T., Colker L. J., Heroman C. *The Creative Curriculum for Preschool*. – 6th ed. – Washington, DC: Teaching Strategies, 2016. – 856 p.
5. Cambridge University Press & Assessment. *Cambridge Early Years Curriculum Framework*. – Cambridge: Cambridge University Press & Assessment, 2023. – 112 p.
6. UNESCO. *Right from the Start: Build Inclusive Societies through Inclusive Early Childhood Education*. – Paris: UNESCO Publishing, 2022. – 86 p.
7. UNICEF. *Early Childhood Development: The Key to a Full and Productive Life*. – New York: UNICEF, 2019. – 74 p.
8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. *Ilk qadam: maktabgacha ta'lim tashkilotining davlat o'quv dasturi*. – Toshkent, 2022. – 236 b.
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. *Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti*. – Toshkent, 2020.
10. Whitebread D., Coltman P. *Teaching and Learning in the Early Years*. – 5th ed. – London: Routledge, 2021. – 432 p.